

Pobožanstvenjenje čovjeka - kristološki, pneumatološki i ekleziološki aspekti

---

Goleš, Igor

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:528596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

IGOR GOLEŠ

POBOŽANSTVENJENJE ČOVJEKA
KRISTOLOŠKI, PNEUMATOLOŠKI I
EKLEZIOLOŠKI ASPEKTI

diplomski rad

Split, 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

Igor Goleš

POBOŽANSTVENJENJE ČOVJEKA
KRISTOLOŠKI, PNEUMATOLOŠKI I EKLEZIOLOŠKI ASPEKTI

DIPLOMSKI RAD

iz dogmatskog bogoslovlja

kod doc. dr. sc. Emanuela Petrova

Split, 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
UVOD.....	2
1. ISKONSKO POBOŽANSTVENJENJE ČOVJEKA – BOGOLIKOST	4
1.1. ČOVJEK – SLIKA BOŽJA.....	5
1.2. ČOVJEKOVO ISKONSKO ZAJEDNIŠTVO S BOGOM.....	6
1.3. GRIJEH – NARUŠENA BOGOLIKOST	8
2. POBOŽANSTVENJENJE U ISUSU KRISTU – KRISTOLIKOST.....	10
2.1. UTJELOVLJENJE – KLJUČ POBOŽANSTVENJENJA ČOVJEKA.....	12
2.1.1. BOŽANSKO-LJUDSKA RAZMJENA	13
2.1.2. POBOŽANSTVENJENJE KAO BESMRTNOST ČOVJEKA.....	15
3. POBOŽANSTVENJENJE SNAGOM DUHA - PRODUHOVLJENJE	17
3.1. OBNOVA LJUDSKE NARAVI U OTAJSTVU PRODUHOVLJENJA.....	18
4. CRKVA – SLUŽBENICA POBOŽANSTVENJENJA.....	20
4.1. POBOŽANSTVENJENJE U SAKRAMENTU KRŠTENJA	21
4.1.1. KRŠTENJE KAO POSINSTVO.....	23
4.2. POBOŽANSTVENJENJE U SAKRAMENTU EUHARISTIJE	24
4.3. POBOŽANSTVENJENJE U OSTALIM SAKRAMENTIMA	26
4.3.1. POTVRDA KAO SNAGA NA PUTU POBOŽANSTVENJENJA.....	26
4.3.2. SAKRAMENTI OZDRAVLJENJA ČOVJEKOVA POBOŽANSTVENJENJA – POMIRENJE I BOLESNIČKO POMAZANJE.....	26
4.3.3. SAKRAMENTI ZAJEDNIŠTVA U SLUŽBI POBOŽANSTVENJENJA – SVETI RED I ŽENIDBA.....	27
ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA.....	29
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	32
SUMMARY	33

SAŽETAK

Pobožanstvenjenje je dio antropološke istine o dostojanstvu čovjeka koja govori o uzdignuću čovjeka do visokih stupnjeva svetosti. Cilj takvog uzdizanja je intimno i neizrecivo jedinstvo s Bogom koje omogućuje čovjeku u Kristu sudjelovanje u samom Božjem životu. Temelje ovakvog uzdignuća pronalazimo u iskonskoj istini o stvaranju. Bog, koji je u sebi *communio*, stvara čovjeka na svoju sliku i time mu utiskuje čežnju za jedinstvom i zajedništvom, koja se može ispuniti jedino u Bogu i uzimanju udjela na njegovoj vječnosti. Međutim, čovjekov slobodno učinjen grijeh se ispriječio ispunjenju izvornoga Božjeg nauma s čovjekom. Stoga se Sin Božji, vječna Riječ Očeva, utjelovila s ciljem ponovne uspostave *communia* Boga i čovjeka. Uzevši ljudsku narav, Krist pruža čovjeku dioništvo na Božjoj naravi. Svojim pashalnim misterijem, uzašašćem i uskrsnućem Krist je čovjeka obnovio i pokazao mu put kojim treba ići kako bi stupio u proces pobožanstvenjenja. Taj proces, koji je nedjeljiv od poslanja Duha Svetoga, predstavlja vrijeme Crkve. Njoj su darovana sredstva pobožanstvenjenja – sakramenti. Tako sakrament krštenja predstavlja temelj. Po krštenju čovjek postaje sinom Božjim, tj. po milosti prima ono što Sin ima po naravi. Novu stvarnost primljenu u krštenju čovjek živi neprekidnom participacijom u euharistiji koja označava savršeno participiranje u božanskome životu. Tako čovjek, živeći stvarnost sinovstva, blagujući euharistiju i primajući milost preostalih sakramenata, živi i sve dublje ulazi u proces pobožanstvenjenja sve do eshatološkoga ispunjenja, tj. sudjelovanja u božanskoj naravi.

Ključne riječi: pobožanstvenjenje, slika Božja, pashalni misterij, sinovstvo, sakramenti.

UVOD

Ispunjenje višegodišnjega zanimanja za temu pobožanstvenjenje čovjeka ostvaruje se na kraju teološkoga studija kroz diplomski rad. Tijekom studija tema pobožanstvenjenja čovjeka pobuđivala je u meni najveće zanimanje i privukla mi je pažnju za proučavanjem. Stoga, ovaj rad pokušaj je približavanja shvaćanju, odnosno poniranju u ozbiljnu i zahtjevnu temu koja govori o mogućnosti čovjekova sudjelovanja u božanskome životu. Zato ju želimo istražiti i produbiti. U centru naših promišljanja nalazi se osoba Isusa Krista u kojemu pronalazimo potpunu istinu o čovjeku te njegov krajnji cilj i zadnje zašto. Poglavitito za naš rad, u Kristu čovjek ponovno zadobiva mogućnost sudjelovanja u božanskome životu koju je po grijehu izgubio. Po milosti može postati ono što Bog po naravi jest.

Riječ je o iznimno širokoj temi, stoga smo se u radu ograničili na kristološke, pneumatološke i ekleziološke aspekte po kojima smo pokušali približiti nauk o pobožanstvenjenju čovjeka.

U prvom poglavlju najprije želimo prikazati odnos pobožanstvenjenja i Božjega stvarateljskog djela i plana za čovjeka koji je stvoren kao bogolik. Riječ je o temeljnim istinama čovjekove stvorenosti na sliku Božju – uzvišenosti, dostojanstvu, kao i vrijednosti po kojoj nadilazi sva ostala stvorenja. Ponajviše, cilj nam je utemeljiti pobožanstvenjenje kao izvorni dio Božjega plana spasenja za čovjeka. U govoru o bogolikosti na poseban način ističemo pojam *communio* koji označava život Trojstva i kojim želimo prikazati kako se poziv na pobožanstvenjenje nalazi u samome temelju ljudske naravi. Uočavamo da je krajnji cilj stvaranja na sliku Božju odnos i zajedništvo s Bogom. Potpuni doseg slike Božje sadržan je u mogućnosti stupanja u odnos s Bogom, što se na najizvrsniji način ostvaruje u otajstvu pobožanstvenjenja u kojemu čovjek ima mogućnost sudjelovati u božanskome životu. Također, želimo istaknuti problematiku grijeha koja narušava čovjekovu bogolikost, kao i izvorni Božji plan na način da čovjeku donosi gubitak odnosa i usmjerenosti prema Stvoritelju.

U drugome poglavlju želimo istaknuti Krista, istinsku sliku Božju, kao temelj cjelokupne stvorene stvarnosti, kao i arhetipa čovjeka po kojemu je sve stvoreno i u kojemu pronalazimo odgovor i razrješenje misterija čovjeka. Krist je svojim cjelokupnim životom na zemlji, od začeca preko pashalnoga misterija do uskrsnuća i uzašašća, snagom Duha Svetoga obnovio narušenu bogolikost čovjeka i tako ponovno učinio pobožanstvenjenje realnom

mogućnošću za svakoga čovjeka. Posebice ističemo božanske kvalitete besmrtnosti i nepropadljivosti koje su u Kristu darovane čovječanstvu.

U trećem poglavlju nakana nam je promišljati o ulozi Duha Svetoga u otajstvu Kristova spasenjskog poslanja u kojemu se događa divna razmjena između Boga i čovjeka. Po njoj Sin uzima ljudsko i čovjeku u daru produhovljenja daruje božansko sve do sudjelovanja u božanskom životu.

U četvrtom poglavlju razmišljamo o Crkvi kao službenici pobožanstvenjenja čovjeka. Naime, Krist je snagom Duha Svetoga ustanovio Crkvu kojoj je udijelio sakramente koji imaju ključnu i nezamjenjivu ulogu u pobožanstvenjenju čovjeka. Također, sakramenti Crkve predstavljaju najizvrsniji i najkonkretniji način ostvarivanja rasta u procesu pobožanstvenjenja čovjeka. Naglasak je na sakramentima krštenja i euharistije i s njima povezanog dara sinovstva. S druge strane, nikako ne zanemarujemo ulogu i značaj preostalih sakramenata, već u kratkim crtama ukazujemo na njihovu ulogu u spasenju čovjeka.

Shodno aspektima koje ćemo promatrati želimo konačno otkriti otajstvenu nit između pobožanstvenjenja čovjeka i eshatološkog života koji se sastoji u dioništvu na božanskom životu. Njega je čovjek pozvan baštiniti snagom Duha Svetoga već na zemaljskome putovanju, nasljeđujući Krista i slaveći sveta otajstva Crkve, koja su mu darovana.

1. ISKONSKO POBOŽANSTVENJENJE ČOVJEKA – BOGOLIKOST

Stručna suvremena egzegeza uči kako Biblija nije prirodnoznanstvena knjiga koja želi ponuditi odgovore na pitanja koja postavljaju suvremene prirodne znanosti. Ona ne želi dati odgovor na pitanja kako su nastale biljke, životinje, mjesec, sunce, zvijezde. Ona približava shvaćanju kako je Bog Stvoritelj i jedini izvor svega što nas okružuje. Biblija donosi povijest spasenja, povijest susreta Boga s čovjekom i čovjeka s Bogom. Ona je mjesto upoznavanja Boga i naroda s kojim se neprestano trudi da bi konačno došao do iskustva susreta sa svojim Stvoriteljem i Otkupiteljem u Isusu Kristu.¹ U osobnom susretu s Kristom, po kojemu ima pristup Ocu, čovjek upoznaje sav smisao vlastitoga postojanja i pronalazi odgovor na sva svoja opravdana traganja. Drugim riječima, dolazi do cilja, a to je spoznaja Boga. I u tome je temeljna uloga Svetoga Pisma – dovesti čovjeka do Božje Riječi.

Jednako tako teološki govor o čovjeku nema nakanu povećati pojedinačna znanja ili spoznaje o njemu, već je utemeljen na Bibliji i Tradiciji Crkve koja očituje Božji plan s čovjekom. Kroz taj plan u dodiru i susretu s Božjom objavom postaje jasna potpuna slika o čovjeku. On je Božje stvorenje koje svoje postojanje ima u Božjoj slobodnoj želji i pozivu na intimnost života. Kao stvorenje, nadilazi sva druga stvorenja zbog sposobnosti razuma, slobode i mogućnosti ljubavi, dok se, s druge strane, njegova posebnost ponajviše očituje u Božjemu neposrednom stvaranju duše svakoga pojedinca. Postojanje duše u čovjeku govori o Gospodinovoj nakani da sa svakim čovjekom stupi u osobni odnos kako bi mu objavio istinu o njemu koji je slika samoga Boga.

Biblijski pojam »slika Božja« je teološka klasifikacija čovjeka u kojoj su sadržane sve čovjekove oznake, njegov život i smisao postojanja, dostojanstvo i uzvišenost naspram ostalih stvorenja. Ona upućuje na Božju želju za stvorenjem koje u slobodi može stupiti s njim u doticaj, čime svaki čovjek neovisno o svojem položaju, podrijetlu ili rasi ima nepovredivo dostojanstvo među svim stvorenjima. To nam daje zaključiti kako nijedan čovjek ne može postati oruđe ili sredstvo nečijih prohtjeva, već svaki pojedini čovjek zaslužuje poštovanje svojom darovanom stvorenosti na sliku Božju.² Svaki čovjek pred Bogom je uzvišen samim time što je stvoren. On nije puki slučaj, već unikat, original u Božjemu stvarateljskom djelu. Čovjek je neponovljiv jer je stvoren iz čiste Božje ljubavi i želje. Štoviše, Bog je u svojoj slobodi izričito htio svakoga pojedinog čovjeka kojemu daje neizrecivo dostojanstvo. Dajući

---

¹ Usp. Joseph Ratzinger, *U početku stvori Bog*, Verbum, Split, 2008, 17–22.

² Usp. Vijeće HBK za nauk vjere, *Čovjek stvoren na sliku Božju – njegova veličina i poziv*, (26. 11. 2019.), na: <https://hbk.hr/dokumenti-hbk/covjek-stvoren-na-sliku-bozju-njegova-velicina-i-poziv-vijece-hbk-za-nauk-vjere>, (31. 3. 2022.)

mu nepovredivo dostojanstvo, ujedno mu upućuje poziv na zajednički život i osobni intimni susret sa svojim Stvoriteljem. Cjelokupna ova istina sadržana je u pojmu *slike Božje*.

1.1. ČOVJEK – SLIKA BOŽJA

Slika Božja jedan je on najčešćih pojmova suvremene teološke misli. Đuro Hranić precizira: „Riječ je o pojmu koji dopušta poniranje u odnos između Boga i čovjeka, te ljudi međusobno; on izražava transcendentnost i apsolutni prioritet Boga, čovjekovu bitnu upućenost na Boga, ali i njegovo središnje i povlašteno mjesto u stvorenome svijetu“.³

Knjiga Postanka sadrži dva izvještaja o stvaranju. Prvi je jahvistički izvještaj koji ne sadrži izraz slika Božja, već jednostavno naglašava: „Jahve, Bog napravi čovjeka od praha zemaljskoga i u nosnice mu udahne dah života. Tako postane čovjek živa duša.“ (Post 2, 7). Drugi izvještaj, sadržan u svećeničkoj predaji, spominje izraz na tri mjesta: „I reče Bog: Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična [...] Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.“ (Post 1, 26–27).

Koristeći se navedenim pojmom, pisac ne želi označiti čovjekovu tjelesnu građu i izgled, kao ni duhovni opis prema kojemu bi on označavao kako je riječ o nekome malom bogu. Upotrebivši ovaj naziv, cilj je ukazati na dvije temeljne odlike bogolikosti. Prva govori o čovjekovoj vrijednosti i otajstvenosti kao vrhuncu svega stvorenog u svijetu i njegovu uzvišenost naspram ostalih stvorenja. Jer po sličnosti Bogu čovjek mu je ujedno i bliži od svega ostalog. Druga točka govori o čovjekovoj bogolikosti koja označava njegovu sličnost Stvoritelju, ali ne istovjetnost, kao da bi čovjek bio jednak Bogu. Ovakvo razmišljanje upućuje na određene plodove po život čovjeka u svijetu. Najvažniji od njih odnosi se na čovjekovo vladanje svijetom koji mu je Bog povjerio.

Vlast koju čovjek sadrži nije apsolutna i potpuna sloboda nad svime, već je njegova uloga briga i skrb za svijet koji mu je povjeren u skladu s Božjim zakonima. Čovjek biva mudri upravitelj koji ljubavljivi služi u održavanju reda stvorenja. Štoviše, na poseban način čovjek ispunja svoju ulogu u djelu prokreacije. Plodnost znači stvaranje nečega novog, poput Boga koji uvijek stvara nešto novo, čime čovjek postaje Božji suradnik sudjelujući u činu stvaranja preko prenošenja potomstva.⁴ Dakle, čovjek, surađujući s Bogom, ima posebnu ulogu u svijetu. I u tom smislu Sveto Pismo govori o čovjeku kao središtu i kruni cijeloga

---

³ Đuro Hranić, *Čovjek slika Božja. Teološka antropologija Ivana Pavla II.*, Diacovensia, 1 (1993.) 1, 24.

⁴ Usp. Ladislav Nemet, *Teologija stvaranja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., 150–152.

stvaranja. Njegovo vladanje svijetom očituje se ponajviše u ljubavi i brižljivosti prema svemu što mu Bog povjerava kako bi ispunio svoj životni poziv i identitet koji mu Bog daje.

Teolozi kroz povijest Crkve međusobno se slažu u činjenici čovjekove stvorenosti na sliku Božju koja pokazuje izvorni sklad između čovjeka i Boga. Na različite načine izražavaju istinu čovjekove bogolikosti koju pridodaju kraljevskom dostojanstvu čovjeka, njegovoj nadmoćnosti, razumu, razboru i slobodi koja mu je svojstvena, besmrtnosti, kao i mogućnosti susreta s Bogom, zajedništva i dioništva u Bogu prebivanjem Duha Svetoga u duši osobe. Raznolikost ovih definicija pokazuje nakanu koja ne želi ograničiti sliku Božju na neki aspekt ljudskoga bića zanemarujući širu sliku. Biblijski tekst na drukčiji i posebniji način opisuje stvaranje čovjeka gdje Bog sam oblikuje čovjeka Riječju i Duhom dajući mu dah života. Sav ljudski život Bog stvara iz jednoga razloga – iz svoje neizmjerne dobrote i ljubavi. Čovjeka je podigao iz ničega, stvorio ga je i darovao mu mnogovrsna dobra i sva ta dobra nalaze se u riječima da je čovjek stvoren na sliku Božju.⁵ U tom smislu, *slika Božja* u ljudskome životu ne označava dodatak ili privjesak njegovu čovještvu. Ona je konstitutivni element njegova bića u kojemu čovjek upoznaje svoje dostojanstvo i smisao svojega života pronalazi jedino u svojem Stvoritelju na čiju je sliku stvoren i na taj način biva u mogućnosti istinski živjeti svoje čovještvo.

Štoviše, ne samo da je čovjek kao slika Božja obdaren svakovrsnim darovima. Potpuni doseg stvorenosti na sliku Božju sadržan je u činjenici izdvajanja od ostatka svijeta, posebno u pozivu na pobožanstvenjenje. To je vrhunac i smisao stvaranja čovjeka kao bogolikog.⁶ Dakle, krajnji smisao stvaranja čovjeka na sliku Božju upotpunjuje se u zajedničkome životu sve do dioništva u Bogu jer slika žudi za svojim prototipom. Krajnji cilj i svrha stvorenosti na sliku Božju je samo pobožanstvenjenje čovjeka, koje pronalazimo u temelju ljudske naravi upravo zbog njegove bogolikosti.

1.2. ČOVJEKOVO ISKONSKO ZAJEDNIŠTVO S BOGOM

Prije pada čovjek je živio u svetome i nevinome stanju, bio je obučen u nebesko ruho pun milosti i slave Božje. Bog ga je obdario svakovrsnim blagoslovom dajući mu svoje karakteristike, ponajprije nepropadljivost. Čovjek je u takvome stanju bio slobodan od svake promjenjivosti i nestalnosti. Štoviše, Adam je kao čovjek bio toliko jednostavan i slobodan da

---

⁵ Usp. Vladimir Loski, *Mistična teologija Istočne Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 153–159.

⁶ Usp. Archimandrite George, *Theosis the true perpose of human life*, Holy monastery of st. Gregorios, Mount Athos, 2006., 19–20.

je u tijelu bio potpuno otvoren materijalnomu bez ikakve potrebe za odupiranjem a da mu svijet pri tom nije predstavljao i pružao ikakvu zamamnost. Čovjekova duša bila je u potpunosti otvorena anđeoskoj spoznaji Boga i nije pružala nikakav otpor, već je s lakoćom pristupala Bogu u Duhu. Stoga, činjenica *na sliku* označava izvornu Božju nakanu po kojoj je težnja za Bogom čovjekova naravnost.⁷ Stoga, po toj naravnoj čežnji čovjek je pozvan ostvariti potencijalno jedinstvo sve do potpunoga jedinstva u zajedničkome životu s Bogom. Štoviše, Bog je stvorio čovjeka za zajedništvo s njime, on je Bog koji želi biti blizak čovjekovu životu. Stvorio ga je svetim i nevinim kako bi mogao na jednostavan i intiman način ostvariti svoju svetost stupajući u odnos s Njime, koji mu udjeljuje božanske kvalitete.

U takvoj čovjekovoj izvornoj svetosti i naravnoj težnji za Bogom na poseban način ističemo još jednu bitnu odliku stvorenosti na sliku Božju. Ne samo da Bog želi biti dijelom i u zajedništvu s čovjekom već je On sam u sebi zajedništvo. Njegov život znači suodnos i zajedništvo između triju različitih božanskih osoba. Bog je time sam u sebi već zajednica i odnos koji se ponajviše ostvaruje u ljubavi. To znači, ako je Bog u sebi *communio*, a čovjek je stvoren na sliku Božju, čovjek iskonski žudi postati poput Boga i živjeti u zajedništvu kako bi ostvario sav svoj potencijal slike Božje. Biti ono što je Bog oduvijek – razmjena života.⁸ Štoviše, upravo se u suvremenim teološkim tumačenjima slike Božje na poseban način, osim svetosti, ističe temeljna osobina u kojoj je čovjek stvorenje ili biće odnosa. Stvoren je od Boga koji je zajedništvo u sebi i čovjeku daje sposobnost stupanja u zajedništvo. Odnosno, Bog stvara čovjeka na način da je čovjeku nužno živjeti u zajedništvu jer je to u temelju njegove naravi koja dolazi od Boga.⁹ Dakle, čovjek je sposoban i pozvan stupiti u odnos s Bogom i ljudima po samoj svojoj naravi. On u samome sebi nosi klicu i želju za susretom. Pozvan je tu klicu razvijati kroz svoj život s ciljem sve većeg suobličavanja svojem Stvoritelju na čiju je sliku stvoren i u čije je dioništvo pozvan.

Ova istina upućuje stvarnosti da su za čovjeka odnos i zajedništvo prirodni. Na tom tragu Gisbert Greshake naglašava: „Ako trojedini Bog svoju egzistenciju ostvaruje u zajednici ljubavi tako da je svaka božanska osoba to što ona jest uvijek s drugom božanskom osobom, onda je u načelu i konačna osoba također sposobna u zajedništvu i suodnosu s drugima pronaći ne samo prepreke i granice nego upravo puninu svoje egzistencije“.¹⁰ Sav čovjek

---

⁷ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, st. Vladimir Seminary Press, New York, 1987., 52–53.

⁸ Usp. Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 53–54.

⁹ Usp. Ladislav Nemet, *Teologija stvaranja*, 154.

¹⁰ Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, 47.

ostvaren je tek u blizini i u dodiru s drugim koji mu ne predstavlja opasnost, već priliku za ispunjenje vlastitoga poziva.

Konačno, čovjekov temeljni poziv jest poziv na pobožanstvenjenje. Biti pobožanstvenjen znači ispuniti sav potencijal svetosti slike Božje. U bogolikosti se na poseban način ističe poziv na *communio* kako bi čovjek ispunio temeljni životni poziv kroz zajedništvo s Bogom sve do sudjelovanja u božanskome životu, na što je pozvan samim činom stvaranja. Bog stvara čovjeka kako bi mogao s njime prijateljevati.

1.3. GRIJEH – NARUŠENA BOGOLIKOST

Iskustvo grijeha i smrti pokazuje da se čovjek udaljio od svoje izvorne svetosti, ali ne zato što je čovjeku nemoguće ili nedohvatljivo iskustvo Boga niti zbog toga što mu ne bi pripadao. Razlog leži u tome što je čovjek padom sebi postavio pogrešnu polazišnu točku i krivu orijentaciju. Kriva polazišna točka u čovjeku uzrokuje privlačnost nenaravnomu u kojemu se u stanju grijeha nalazi, kao i pogrešnu orijentaciju, koja izvornu želju za nadnaravnim, za Bogom, pokušava ostvariti tragajući u nenaravnome, tj. u grijehu. Padom je čovjek skliznuo i izgubio iz vida sveto i izvorno stanje. Tako je narušio svoju povezanost sa stvorenim svijetom. Čovjek je napustio nebesku hranu i okusio hranu sa zabranjenoga stabla koja je njegovu životu oduzela nepropadljivost i učinila ga propadljivim i smrtnim uvodeći ga u njemu stran i nenaravan način postojanja koji se ponajviše očituje u požudi, po kojoj čovjek ugađa sebi i ovome svijetu.¹¹ Pavao piše: „Oni pak koji su u tijelu, ne mogu se Bogu svidjeti.“ (Rim 8, 8). Hoće reći, čovjek se degradirao na način da živi težeći djelima tijela, odnosno djeluje po duhu ovoga svijeta koji označava zatvaranje u sebe i želju za zadovoljenjem grešnih prohtjeva. Štoviše, novo stanje čovjeka u kojemu je njegova bogolikost narušena odražava se na poseban način u odnosu prema Bogu s kojim je pozvan ostvariti zajedništvo života.

Na tome tragu Greshake pojašnjava: „Grieh je – kratko i jasno rečeno – prava suprotnost stvarnosti *communio*, koji je stoga pretvoren u svoju suprotnost“.¹² Naravno, Adam je stvoren na sliku Božju i primio je u svojoj mjeri Duh života. Ipak, njegov život nije još bio potpuno duhovan. To će reći, on nije samim time što je stvoren na sliku Božju živio puninu Božjeg života. Jer stvoreni čovjek, Adam, tek je trebao postići jedinstvo s Bogom i time pronaći smisao i cilj ljudskoga života. Nažalost, u tu stupnjevitost, koju je trebalo premostiti u

¹¹ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 47–50.

¹² Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, 68.

odnosu s Bogom, ušao je grijeh koji sa sobom donosi tragične dimenzije pada. Mnogobrojni i opetovano učinjeni grijesi donosili su užitek osjetilima i tijelu koji je čovjeka samo udaljavao od stvarnosti i istinskoga života dajući mu da kuša prividnost života. Grijeh ipak nije u potpunosti uništio čovjeka jer nitko ne može uništiti ono što je Bog stvorio.¹³ Brilljantno stvorenje Božje postalo je gotovo na smrt bolesno. Njegova se slika potamnila i zbog grijeha onemogućila put pobožanstvenjenja. Sada se više ne može izbaviti sam te je potreban Spasitelja. S druge strane, Bog ostaje vjeran svojim obećanjima. Stoga Pavao naglašava: „Ako ne budemo vjerni, on vjeran ostaje. Ta ne može sebe zaniijekati!“ (2 Tim 2, 13).

Nova prilika za obnovu zajedništva s Bogom ostvaruje se po ljubavi jer, kako reče Joseph Ratzinger: „Samo biti-voljen može značiti biti-otkupljen i samo Božja ljubav može očistiti narušenu ljudsku ljubav, ponovno uspostaviti onaj sklop odnosa koji je iz temelja otuđen i pokvaren“.¹⁴ Nadalje, čovjekov izvorni poziv na zajedništvo nije nestao, unatoč stvarnosti grijeha odnos ostaje čovjekovo određenje jer: „On je pozvan postati to što je Bog oduvijek bio: *communio*, zajednica, razmjena života, da bi jedanput u vječnosti zadobio udio u savršenom zajedništvu s trojedinim Bogom. [...] Inače bi u određenoj mjeri bio strano tijelo u obećanom mu božanskom životu“.¹⁵

Konačno, ulaskom grijeha u čovjekov život pojavile su se mnogostruke teške posljedice. Ponajviše, grijeh je naštetio ispunjenju izvornoga poziva na pobožanstvenjenje na koji je čovjek pozvan samim stvaranjem na sliku Božju. To znači, bogolikost je moguće istinski i potpuno ispuniti jedino u sudjelovanju u božanskome životu. Unatoč grijehu Bog nije napustio čovjeka i ostavio ga sama, u svojoj je ljubavi prema čovjeku odlučio ispuniti svoj pradavni naum poslavši Sina (Usp. Iv 3, 16) koji postaje novi korijen za otkupljenje svijeta i po njemu se ponovno uspostavlja mogućnost intimnoga jedinstva Boga i čovjeka sve do sudjelovanja u božanskoj naravi.

---

¹³ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 109–110.

¹⁴ Joseph Ratzinger, *U početku stvori Bog*, 84.

¹⁵ Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, 54

2. POBOŽANSTVENJENJE U ISUSU KRISTU – KRISTOLIKOST

Polazišna točka govora o čovjekovoj kristolikosti nauk je svetoga Pavla koji u svojim poslanicama na više mjesta ističe kristološku dimenziju antropologije. U poslanici Kološanima piše: „On je slika Boga nevidljivoga, Prvorođenac svakog stvorenja. Ta u njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, bilo Vrhovništva, bilo Vlasti – sve je po njemu i za njega stvoreno: on je prije svega i sve stoji u njemu“ (Kol 1, 15–17).

Slika Božja u Novome Zavjetu poprimila je tako kristološko značenje. Isus Krist prava je slika Božja. On u sebi nosi istinsku čovjekovu bogolikost. Štoviše, Bog je, stvarajući čovjeka, imao u vidu Isusa Krista. To znači, za Pavla bogolikost više označava kristolikost negoli opću bogolikost.¹⁶ Time se želi naglasiti kako je Isus Krist temelj čovječstva i u njemu se pronalazi sav smisao i doseg čovjeka stvorenoga na sliku Božju. Štoviše, u Kristu pronalazimo ono zadnje zašto.

Također, Ivan Evandelist, govoreći o stvaranju, piše: „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog. Ona bijaše u početku u Boga. Sve postade po njoj i bez nje ne postade ništa“ (Iv 1, 1–3). Kod Ivana u tom smislu, također, uočavamo kristološki naglasak stvaranja. Temelj i jezgra cjelokupne stvorene stvarnosti jest utjelovljeni Sin Božji. Po njemu je sve stvoreno i bez njega ništa ne opstoji. Štoviše, jer je po njemu sve stvoreno, u njemu se ujedno razjašnjava sav misterij i značenje postojanja čovjeka. Bez Isusa Krista nema potpune objave istine o čovjeku.

Tumačeći stvaranje, Irenej Lionski ističe: „Bog je jedan. On je svojom riječju sve mudro stvorio i uredio. To je njegova Riječ, naš Gospodin Isus Krist, koji je u određenom povijesnom razdoblju postao čovjek među ljudima, da bi kraj svezao s počelom, tj. čovjeka s Bogom“.¹⁷ Krist nije samo temelj, već arhetip čovjeka. To znači, ljudska narav stvorena je zbog Krista i njegova utjelovljenja. Fundamentalna istina Biblije sadržana je u tome da je Krist prvorođeni od svega stvorenja te model po kojemu je stvoren Adam. Činjenica da Krist nije povijesno postojao u trenutku Adamova stvaranja ne sadrži nikakvu proturječnost. Na koji način? Čovjek je kao vrhunac stvaranja stvoren naposljetku. Krist je svrha i cilj sve stvorene i nestvorene stvarnosti i kao takav nužno je trebao doći poslije Adama jer sve vodi upravo od nesavršenosti prema savršenosti. Tako Krist biva najveća realizacija čovjeka jer u sebi sadrži početak i kraj cjelokupne povijesti. Jedna istina za sobom dovodi do druge.

¹⁶ Usp. Ladislav Nemet, *Teologija stvaranja*, 152–153.

¹⁷ Irenej Lionski, *Rasprava protiv krivovjerja*, u: Božanski časoslov I., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 195.

Činjenica da je Adam stvoren na Kristovu sliku, koji je njegov pralik, podrazumijeva da je njegov poziv podignuti se do svojega Arhetipa, točnije biti očišćen tako da ljubi Boga tolikom ljubavlju da se Bog nastani u njemu.¹⁸ U tom smislu, Adamova je bogolikost poput odraza prave i istinske bogolikosti koju pronalazimo u Isusu iz Nazareta. U njemu na savršen način spoznajemo čovjeka te istinski i potpuno shvaćamo njegovo uzvišeno dostojanstvo.

Na tome tragu, Drugi vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenome svijetu naglašava: „Otajstvo čovjeka stvarno postaje jasno jedino u otajstvu Utjelovljene Riječi“.¹⁹ Dakle, otajstvo i misterij čovjeka do kraja biva spoznato suobličujući se Isusu koji je arhetip cjelokupnoga čovječanstva.

Stvorenost na sliku u sebi sadrži dar, a ujedno i cilj kojemu čovjek teži, posjedovanje, ali i svrhu života. U njoj je istinski sadržana sva istina čovjekova bića, ali samo u potenciji koju je potrebno ostvariti. *Na sliku* sadrži pravu snagu, zalag koji bi trebao voditi intimnomu i stvarnomu zajedništvu Božanskoga i ljudskoga života. Tek tada sav čovjekov potencijal, cjelokupna osoba, pronalazi svoje potpuno ispunjenje i smisao svoje egzistencije. Čovjek postaje autentično biće koje u svojem Arhetipu, Kristu, pronalazi svoj smisao.²⁰ Dakle, postupno spoznajući Krista, čovjek ujedno spoznaje samoga sebe, kao i značenje stvorenosti na sliku Božju.

Stoga, čovjek nije gotovo biće, nego mu je potreban proces u kojemu svoju sličnost s Bogom ostvaruje postupno kroz konkretan život. Na tome putu uzor mu je Isus Krist koji nam očituje pravo i istinsko značenje slike Božje. Naime, Krist je pokazao svoju potpunu predanost Ocu i ljubav prema čovjeku te je povezo na savršen način vertikalnu i horizontalnu liniju. U pozivu na nasljedovanje Krista čovjek je pozvan očitovati svoju preobrazbu ne samo u duhovnom životu već crpeći snagu iz Krista, on ju ostvaruje i u životu s cjelokupnom ljudskom zajednicom trudeći se doprinijeti razvoju i boljitku svijeta čiji je dio.²¹ Cijeli je život prilika i poziv čovjeku da izabere biti istinski slika Božja prolazeći kroz cjelokupan proces prema sve većoj kristijanizaciji svojega bića.

Posljedično, stvaranje nije dovršen čin koji se dogodio jednom u povijesti, već u sebi uključuje neprestani proces do potpunoga sjedinjenja s Kristom. Stoga, Đuro Hranić s pravom

---

¹⁸ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 34–35.

¹⁹ Drugi vatikanski sabor, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu - Gaudium et Spes*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008. br. 22.

²⁰ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 37.

²¹ Usp. Vijeće HBK za nauk vjere, *Čovjek stvoren na sliku Božju – njegova veličina i poziv*, (26. 11. 2019.), na: <https://hbk.hr/dokumenti-hbk/covjek-stvoren-na-sliku-bozju-njegova-velicina-i-poziv-vijece-hbk-za-nauk-vjere/>, (31. 3. 2022.)

zaključuje: „Stvaranje u početku usmjereno je prema Kristovu utjelovljenju i bit će dovršeno u novom stvaranju u uskrsnuću, tj. u eshatološkoj uskrsnoj preobrazbi i sjedinjenju s Kristom proslavljenim“.²² Dakle, stvorenost na sličnost Bogu u sebi uključuje poziv na konačno suobličavanje svojem Stvoritelju. Stvaranje još uvijek traje i ispunja se tek u eshatološkome ostvarenju. Čovjek će tek u vječnosti spoznati Boga, kao i samoga sebe u punini, gdje će biti oslobođen svake pokvarljivosti grijeha kako bi mogao sudjelovati u Božanskom životu u kojemu pronalazi svoje podrijetlo i smisao postojanja.

2.1. UTJELOVLJENJE – KLJUČ POBOŽANSTVENJENJA ČOVJEKA

Stvarnost utjelovljenja čini pobožanstvenjenje mogućim. Ljudska narav zbog Adamova je grijeha bila pogođena i narušena. Logos se utjelovio i postao čovjekom kako bi čovjeka pročistio i obnovio vraćajući mu njegovu izvornu ljepotu. Štoviše, Bog nije htio imati posrednika, već je sam htio doći obnoviti i osloboditi čovjeka postajući mu sličan.²³ To znači, Sin je postao čovjekom kako bi uništio smrt koja je u svijet ušla po padu prvoga čovjeka. On dolazi kako bi preokrenuo posljednicu pada. Daje svoj život za čovjeka oslobađajući ga grijeha i vraćajući mu izvorno sveto stanje u kojemu ima pristup Bogu. Čovjek po Kristu ima mogućnost sjedinjenja s Bogom upravo zbog toga što je Krist savršeni i pravi čovjek. Po Bogočovjeku dobiva priliku za pobožanstvenjenjem.²⁴ Dakle, temeljna uloga utjelovljenja jest vratiti čovjeka u njegovo izvorno sveto stanje koje označava temeljni čovjekov poziv na pobožanstvenjenje koji bi bez nove prilike u Kristu, zbog grijeha, bio nedohvatljiv za čovjeka i njegove snage.

Pobožanstvenjenje se počinje ostvarivati utjelovljenjem, što je ujedno i smisao Božje inkarnacije. U suprotnome, kada bi cilj ljudskoga života bila moralna ispravnost, tada ne bi bilo potrebe za Božjim dolaskom, nego bi čovjeku u tome mogao pomoći možda određeni filozof, prorok ili mudrac koji bi ga poučio o ispravnosti ili neispravnosti moralnoga života čovjeka.²⁵ U tome smislu, cilj i svrha ljudskoga života nije moralna ispravnost, već ispunjenje čežnje za Bogom koja je u čovjeku prisutna zbog toga što je slika Božja. Shodno tome Šaško zaključuje: „Kad bi cilj bio to da ljudi postanu moralniji, Kristova prisutnost u svijetu ne bi bila potrebna“.²⁶

---

²² Đuro Hranić, Kristocentričnost stvorene stvarnosti, u: Bože Vuleta i Ante Vučković (ur.), *Odgovornost za život*, Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2000., 251.

²³ Usp. Kenneth Warren Wesche, *The defense of Chalcedon in the 6th century: The doctrine of "hypostasis" and deification in the christology of Leontius of Jerusalem*, Fordham University, University Microfilms International, Milwaukee, 1986., 228.

²⁴ Usp. Maurice Fred Himmerich, *Deification in John Damascus*, Marquette University, University Microfilms International, Milwaukee, 1985., 116–121.

²⁵ Usp. Archimandrite George, *Theosis the true purpose of human life*, 24.

²⁶ Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, Živo vrelo, 13/2008., 8.

Smisao čovjekova života nije ispunjen jednostavno moralnim napretkom postajući boljim čovjekom, to ima bitnu ulogu, no ne i završnu riječ. Ključna uloga sadržana je u tome da je čovjek Kristovim utjelovljenjem ponovno zadobio mogućnost ulaska i dioništvo u božanskome životu koje mu je grijehom zapriječeno.

2.1.1. BOŽANSKO-LJUDSKA RAZMJENA

Teologija razmjene označava božansko-ljudsku razmjenu koja nam govori o Božjemu silasku kako bi se čovjek mogao uzdignuti sve do božanskoga života. Riječ je o Božjemu milosnom daru kako bi čovjeka uzdignuo u svoj božanski život po milosti te mu udijelio božanske karakteristike. Sveti Toma naglašava: „Jedinorođeni Sin Božji, hoteći nas učiniti dionicima svoga božanstva, uzeo je našu narav da, postavši čovjekom, ljude učini bogovima“.²⁷ Dakle, nije riječ o metaforičkome ili simboličkome govoru, već čovjek na konkretan način po milosti ima mogućnost postati što je Bog po naravi.

Divnu razmjenu koja se događa između Boga i čovjeka posebno potvrđuje treće predslovlje Božića u kojemu Crkva moli: „U njemu danas zablista otajstvena razmjena spasenja: tvoja se vječna riječ rodila kao smrtni čovjek, a mi, smrtni ljudi, zauvijek smo počašćeni, jer u Kristu imamo božanski život“.²⁸ Štoviše, u zornoj molitvi danje liturgije na Božić Crkva izričito moli za dioništvo u Bogu: „Bože, divno si sazdao čovječje dostojanstvo, a još divnije obnovio: udijeli nam dioništvo u božanstvu svoga Sina koji je rođenjem uzeo našu ljudsku narav“.²⁹

Na tom tragu, Kristovo utjelovljenje shvaćeno je kao temelj pobožanstvenjenja. Po njemu se događa veličanstvena razmjena u kojoj Krist uzima ljudski dio, a čovjeku udjeljuje udio svojega božanstva. Formula zamjene ističe da se čovjek nalazi u procesu pobožanstvenjenja jer Bog se ujedinio s čovjekom i njegovu slabost obnovio snagom svojega božanstva. Iz staroga čovjeka nastaje novi čovjek, kojega smrt više ne sputava, već ju Krist upotrebljava kako bi ga ozdravio. On je postao lijek za čovjeka. U njemu je ljudska slabost sjedinjenja s njegovom snagom. Stoga, Krist donosi novo, obnovljeno čovječanstvo i to je osnova istine o pobožanstvenjenju. Vječnost je božanska kvaliteta, kvaliteta savršenoga čovjeka, Krista, koji je ušao u ljudsku povijest i podijelio božanske kvalitete s ljudima s kojima je ujedinjen čineći ih

---

²⁷ Sveti Toma Akvinski, *Iz djela svetoga Tome Akvinskoga, prezbitera*, u: Božanski časoslov III., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 441

²⁸ Rimski Misal, *Predslovlje rođenja Gospodnjega, III, Utjelovljenjem postasmo dionici života Riječi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

²⁹ Rimski Misal, *Božić: Rođenje Gospodnje, danja misa – zborna molitva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

besmrtnima.³⁰ I ne samo da Bog čovjeka obnavlja i oslobađa od grijeha već u Sinu prelazi put iz slabosti i krhkosti sve do vječne časti i slave koja mu je darovana besplatno i koju svojim nastojanjima nikada ne bi mogao dohvatiti jer, kako reče Leon Veliki: „Da on tim poniženjem nije sišao k nama, nitko od nas ne bi mogao svojim zaslugama prispjeti k njemu“.³¹

Upravo je razmjena bitna stavka govora o utjelovljenju i pobožanstvenjenju. Koliko se Bog snizio, toliko se čovjek treba uzvisiti ili koliko Bog postaje čovjekom, toliko čovjek treba postati Bogom. Međutim, kako je uopće moguća ova razmjena? Kako je moguće da Bog i čovjek koji su ontološki potpuno različiti razmjenjuju svoja svojstva? Riječ je o paradoksalnome stanju u kojemu se dvije različite strane privlače i razmjenjuju. Štoviše, kako bi se uopće moglo dogoditi jedinstvo dviju strana, potrebno je da one baš budu drukčije. Različitost je temeljni ključ shvaćanja jedinstva i sjedinjenja dviju strana u kojima obje ostaju svoje, odnosno ne gube svoju narav niti ju na bilo koji način dokidaju. Dakle, u perihoretskom³² sjedinjenju nema mjesta uništenju ili destrukciji ijedne naravi, već je upravo riječ o jedinstvu u različitosti.³³ Jedinstvo se ostvaruje po obnovi čovjeka bez negiranja ljudske naravi. Čovjek i dalje ostaje čovjek, promjena nastupa u njegovu zajedništvu s Bogom po Kristu u kojemu svoju narav obogaćuje dodiranjem s božanskom naravi te ispunja svoj naravni poziv kao slika Božja.

Stoga, ne čudi da je temelj pobožanstvenjenja upravo u kristologiji, u nepomiješanome jedinstvu dviju naravi u Kristu. Kao što u Kristu božanska i ljudska narav bivaju sačuvane svaka za sebe, neodijeljeno i nepomiješano, slično se događa i u pobožanstvenjenju u kojemu ljudska narav zadržava svoja svojstva u neizrecivome jedinstvu s Bogom. I kao što se u Kristu dvije naravi nalaze u perihoretskom jedinstvu, pobožanstvenjenje, također, na sličan način djeluje kroz perihoretski zagrljaj božanske i ljudske naravi. To znači, pobožanstvenjenje ne označava nadmoćan Božji zahvat u čovjekovu životu gdje on ljudsku narav umanjuje ili uništava, već ona ostaje svoja, obnovljena i uzdignuta. I dalje ostaje ljudska narav s ljudskim karakteristikama. U suprotnome, kada bi pobožanstvenjenje uključivalo neku promjenu u naravi, onda

---

³⁰ Usp. Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic tradition*, The Catholic University of America Press, Washington, 2019., 11–12.

³¹ Leon Veliki, *Iz govora svetoga Lava Velikoga, pape*, u: Božanski časoslov I., Zagreb, 2012., 332.

³² Perihoreza se u svojem izvornom značenju rabila kao oznaka za određenu vrstu plesa (plesati oko): jedan pleše oko drugoga, dok drugi pleše oko njega. Metaforički rečeno, ako se ovo primijeni na Trojstvo, tri božanske osobe nalaze se u takvome zajedništvu da ih se može zamisliti samo kao udružene plesače ujedinjene plesom: Sin je posve u Ocu i s Ocem, Otac posve u Sinu i sa Sinom i obojica su ujedinjeni vezom Duha. Tako plešu zajednički ples božanskoga života. Što pripada jednomu, pripada i drugomu, što ima jedan ima, također, i drugi, što čini jedan, čini to zajedno s drugima i u drugima. Stoga, ona upravo pojašnjava na koji se način događa i ostvaruje pobožanstvenjenje, neizrecivo jedinstvo između Boga i čovjeka. Usp. Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 27.

³³ Usp. Filip Ivanović, *Desiring the Beautiful: The Erotic-Aesthetic Dimension of Deification in Dionysius the Areopagite and Maximus the Confessor*, The Catholic University of America Press, Washington, 2019., 182–185.

pobožanstvenjeni čovjek više ne bi bio čovjek. Stoga, ovdje se ne radi o promjeni čovjekove naravi, već čovjek kao čovjek biva pobožanstvenjen, a promjena koja nastupa događa se u načinu postojanja i života.³⁴ Čovjek postaje nova osoba koja je potpuno obuhvaćena Bogom i božanskim životom koji u njemu raste i daruje mu novi mentalitet življenja.

Čovjek u pobožanstvenjenju nije apsorbiran u božanski život, već u zajedništvu s njim ostaje ono što on jest, čovjek. Kao što je Bog otvoren primiti ljudsku narav, a da ne ugrozi sebe i svoj život, na isti način i čovjek je otvoren primiti Boga, dotaknuti ga ne prestavši biti ono što jest, čovjek. Tako shvaća sav svoj smisao – da je njegovo podrijetlo i cilj u Bogu jer je stvoren na njegovu sliku. Također, što je čovjek bliže spoznaji Boga, koji je u Kristu skriven u ljudskoj naravi, bliži je i spoznaji samoga sebe.³⁵ Upravo to *na sliku* čovjeku omogućava da zakorači i dosegne, odnosno ostvari sličnost kroz osobno jedinstvo sa svojim Stvoriteljem upoznajući Boga, a time i sebe samoga.

Konačno, upravo u pobožanstvenjenju pronalazimo konačni cilj utjelovljenja Sina Božjega te zajedno s Ivanom Šaškom možemo zaključiti: „Bog poziva čovjeka da u svojoj slobodi postaje božanskim po milosti“.³⁶ I na taj način čovjek ispunja svoj izvorni poziv, kao i najdublju čežnju svojega bića, jer ga samo Bog može ispuniti. To je temeljni razlog Božjega utjelovljenja – čovjeka podići u božanski život i tako ispuniti pradavni Božji naum za svakoga čovjeka.

2.1.2. POBOŽANSTVENJENJE KAO BESMRTNOST ČOVJEKA

Kroz uskrsnuće Krist je ljudsku narav oslobodio propadljivosti i smrti. Ujedno to je konkretan razlog njegove muke i smrti. Kristova smrt nije samo rezultat križa, već je ona potpuni doseg utjelovljenja. Po silasku u smrt Sin je u potpunosti obnovio čovječanstvo i učinio ga nepropadljivim zajedno s ljudskom naravi koju je uzeo na sebe. Kao što je na križu ljudska narav po Krvi Kristovoj očišćena od grijeha, isto tako Krist u grobu oslobađa čovjeka spona smrti. Po svojem prebivanju u grobu kroz tri dana Krist je, uskrsnuvši, obnovio i popravio Adamov pad u zemlju. Preoblikujući ljudsku narav, on ju je obnovio kao da je bila napuknuta, podižući je u novo duhovno i neobuhvatljivo stanje. I upravo je u njemu i samo u njemu ostvaren taj prvotni cilj besmrtnosti za čovjeka. Tako Uskrsli u novome tijelu, oslobođen limitiranosti vremenom i prostorom, sadrži novo duhovno stanje, duhovni vid, osjete i sluh i tako postaje prototip novoga

---

³⁴ Usp. isto, 186–188.

³⁵ Usp. Kenneth Warren Wesche, *The defense of Chalcedon in the 6th century*, 246–247.

³⁶ Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, 8.

čovječanstva.³⁷ Krist je sada potpuna manifestacija i realizacija savršenoga čovjeka. On nam je pokazao savršeni način života koji se može ostvariti u životu svakoga čovjeka koji postupno postaje kristolikim.

Nadalje, obnavljajući ljudsku narav, Krist ju, kao što smo naveli, nije na bilo koji način dokinuo, već ju je preobrazio u uzvišeniji stupanj, odnosno doveo je do nepropadljivosti i neosjetljivosti toliko da više nije apsolutno podložna grijehu. Ona stupa u zajedništvo s Bogom. Stoga, u pobožanstvenjenju se ne događa naravna promjena niti ono mijenja naravne postavke. Za čovjeka je život u nepropadljivosti u Bogu iskonski i posve prirodan jer je došao od Boga i stvoren je kao bogolik. Kao što je Sin esencijalno ujedinjen s ljudskom naravi, tako je i čovjek, na sličan način, u esencijalnome odnosu s Bogom. Krist je sada novi Adam koji nas liječi od Adamove posljedice pada. Stoga će u vremenu koje dolazi svi oni koji su Kristovi biti promijenjeni i obnovljeni iz tjelesnosti u duhovnu stvarnost. Čovjek će biti otkriven kao besmrtni umjesto smrtni, slobodan naspram robovanju, bezgrešan umjesto grešan, a da nije ni na koji način dokinut u svojoj naravi. Naposljetku, sve nam to otkriva i pokazuje da su propadljivost i smrt u svojoj biti protivni naravnosti čovjeka, dok je čist i svet život u Bogu čovjeku naravan.³⁸ Čovjeku je moguće ući u intimno zajedništvo s Bogom u Kristu i tako ujedno spoznati i samoga sebe kroz neizrecivo jedinstvo s Bogom sve do sudjelovanja u božanskoj naravi.

Naposljetku, Isus Krist jest Bogočovjek. Stoga, ako je on sjedinjen s Ocem i Duhom Svetim, to znači da je u isto vrijeme i svaki čovjek sjedinjen s Bogom jer je svaki čovjek jedno s Kristom zbog dijeljenja vlastite čovječnosti s Njime. U Kristu ljudska narav prelazi put od najnižega do najvišega jer po Njemu biva uključena u Božji život gdje Krist i sa svojom ljudskom naravi sjedi zdesna Ocu.³⁹ Krist je, dakle, vječno Bogočovjek i samim time njegova ljudska narav neopozivo je ujedinjena s božanskom naravi. Kao Bogočovjek on je uzašao na nebo, kao Bogočovjek sada sjedi zdesna Ocu i kao Bogočovjek doći će suditi svijetu. Štoviše, ljudska narav ustoličena je unutar Trojstva i više ju ništa ne može odvojiti od Boga.⁴⁰ Nakon utjelovljenja i pashalnoga misterija, neovisno koliko je čovjek sagriješio i odvojio se od Boga, kroz pokajanje, uvijek ima neraskidivu vezu i pristup za povratak u jedinstvo s Bogom u Kristu, koji sjedi i s ljudskom naravi zdesna Ocu. Tako nudi čovjeku neprestano iznova mogućnost postajanja s Bogom po milosti.

---

³⁷ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 112–113.

³⁸ Usp. Kenneth Warren Wesche, *The defense of Chalcedon in the 6th century*, 222–225.

³⁹ Usp. Maurice Fred Himmerich, *Deification in John Damascus*, 122–123.

⁴⁰ Usp. Archimandrite George, *Theosis the true purpose of human life*, 28–29.

3. POBOŽANSTVENJENJE SNAGOM DUHA - PRODUHOVLJENJE

Duh Sveti prisutan je u svakome trenutku Kristova života. Njegovom moći događa se djevičansko začeće Blažene Djevice Marije (usp. Mt 1, 20–21; Lk 1, 26–38; Iv 1, 14). Stoga je Isusovo rođenje „novo stvaranje svijeta, novi početak čovječanstva, Crkve, i to upravo snagom Duha Božjega, stvaralačke i životvorne Božje sile“.⁴¹ Sljedeći događaj naglašene uloge Duha Svetoga posebno se ističe u Isusovu krštenju na Jordanu (usp. Mt 3, 13–17; Mk 1, 9–11; Lk 3, 21–22). Isusov dolazak Ivanu koji ga krsti trenutak je u kojemu se događa temeljna prekretnica u ljudskoj povijesti jer je tim događajem Isusa pomazan Duhom za Mesiju, kako bi mogao navijestiti i izvršiti Očevu spasenjsko djelo na zemlji. Sada se Isus objavljuje kao onaj koji djeluje po Duhu Svetome. Duh je ostao na Isusu ne kao neka izvanjska sila ili pokretač. Isus je subjekt Duha Svetoga, on je Očev Sin i suzajedničar s Duhom Svetim s kojim je trajno i otajstveno sjedinjen. Stoga, Isusovo je krštenje od središnje važnosti jer ono postaje početak Kristova spasenjskoga djela za čovječanstvo.⁴² Duh se u Isusu očituje na najizvrsniji način u potpunosti objavljujući Boga svijetu na Jordanu. Štoviše, po krštenju je Isus nosilac Duha trajno i u punini: „Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje“ (Lk 4, 18–19).

Također, Duh vodi u pustinju (usp. Lk 4, 1–13; Mk 1, 12–13), potiče na javno djelovanje za spas čovjeka (usp. Mt 4, 12–17). Po Duhu čisti gubave (usp. Mk 1, 40–45), oslobađa opsjednute (usp. Lk 4, 31–37; Lk 8, 26–38), ozdravlja uzete (usp. Iv 5, 1–18; Lk 5, 17–26), liječi slijepce (usp. Iv 9, 1–7), uskrsava mrtve (usp. Lk 8, 51–55; Iv 11, 43–44). Duh se očituje u cjelokupnome Kristovu pashalnom misteriju, naravno, sada ne na izričito silan i snažan način kao u čudesima, već u mucima, poniženju odbačenosti, smrti. On je upravo snaga Kristova potpunoga predanja na križu na kojemu se sav iz ljubavi predaje za čovjeka. Također, Duh je prisutan i u Kristovu uskrsnuću. Duh je sila, snaga i moć po kojoj Krist pobjeđuje smrt i ustaje iz mrtvih. Uskrsnuće je najveće djelo Duha u kojemu se na najpotpuniji način očituje kao Gospodin i Životvorac. Po uskrsnuću Duh Isusa ne vraća u stari život, već ga uvodi u novi način opstojanja, u život u Duhu. Isus je sav prožet i preobražen Duhom, više nije podvrgnut fizičkim zakonima. Sada se pojavljuje neočekivano, ulazi kroz zatvorena vrata (usp. Iv 20, 19–26). Vidljiv je samo onima kojima se želi pokazati. S učenicima je za stolom, jede i pije, ali na potpuno nov način, u Duhu (usp. Lk 24, 40–42). U

---

⁴¹ Nela Gašpar, *Teološki govor o Duhu Božjem*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 43.

⁴² Usp. Adalbert Rebić, *Religiozno iskustvo Duha u Bibliji*, Bogoslovska smotra, 59 (1989.) 1–2, 50–51.

svemu tome Duh i Sin postaju funkcionalno i dinamično slični.⁴³ Slični su zato jer bogosinovstvo i posjedovanje Duha idu zajedno. U tome se sastoji ključna dimenzija pobožanstvenjenja svakog čovjeka.

3.1. OBNOVA LJUDSKE NARAVI U OTAJSTVU PRODUHOVLJENJA

Božji odgovor na čovjekov pad nije sadržavao osudu i odbacivanje, već ljubav i milosrđe. Otac je poslao svojega Sina kako bi čovjeka vratio k sebi i obnovio njegovu narušenu, ali izvornu bogolikost. Bog čovjeku daje novu priliku i mogućnost da mu odgovori na poziv ljubavi.

Iako ujedinjena sa Sinom, cjelokupna bit utjelovljenja jest voditi ljudsku narav kroz normalnu ljudsku egzistenciju, od rođenja do smrti, kako bi svaki korak Sina bio preobrazba tjelesnoga u duhovnu egzistenciju. Jer Isus Krist trebao je proći cjelokupnu ljudsku egzistenciju sve do uskrsnuća kako bi ljudsku narav proslavio i preobrazio utvrđujući ju u duhovnome načinu postojanja u svakome trenutku svojega zemaljskog života, od začeca do uskrsnuća i proslave. Stoga, utjelovljenje ne označava cjelokupno pobožanstvenjenje čovjeka, već ono u sebi uključuje i Kristov pashalni misterij, muku, uskrsnuće i proslavu, ali i produhovljenje poslanjem Duha Svetoga. Upravo učvršćivanje ljudske naravi u duhovnom načinu postojanja predstavlja bitnu ulogu Utjelovljenja, od začeca sve do smrti i uskrsnuća. Kao što u Adamu svi participiraju u njegovoj smrti po grijehu, tako sada u Kristu svi mogu participirati potpuno u obnovi ljudske naravi. I zbog toga što je Krist utvrdio ljudsku narav u duhovnome načinu postojanja kroz cjelokupno svoje djelo, od rođenja do proslave, za čovjeka je pobožanstvenjenje sada moguće i realno. Čovjeku je, dakle, naravno živjeti po Duhu. Jasno, to se ne ostvaruje automatski za svakoga pojedinca samim time što ima ljudsku narav koja je u Kristu obnovljena. Potreban je osoban i slobodan pristanak.⁴⁴ Dakle, Krist je kao Bogočovjek obnovio palu ljudsku narav na novi život i pozvao čovjeka na put nasljedovanja kroz obraćenje kako bi u svojoj slobodi pristao na put produhovljenja koji vodi do pobožanstvenjenja.

Način i važnost Kristove pobjede snagom Duha ističe konkretno djelo po kojemu je manifestirao pravu i istinsku narav čovjeka. Svojim rođenjem postao je Bogočovjek. To znači, božansko i ljudsko koje je do sad bilo odvojeno, u Kristu je nepomiješano sjedinjeno, jer u Njemu se ostvaruje jedinstvo božanske i ljudske naravi. Tim više, Krist je svojim rođenjem od

---

⁴³ Usp. Alfred Schneider, *Krist – Pomazanik Duhom Svetim*, Bogoslovska smotra, 59 (1989.) 1–2, 92–97.

⁴⁴ Usp. Kenneth Warren Wesche, *The defense of Chalcedon in the 6th century*, 230–235.

Djevice Marije po Duhu Svetom ne samo objavio Boga, nego je i manifestirao pravu i istinsku ljudsku narav. Kroz muku i žrtvu vlastitoga života na križu oslobodio je čovjeka od grijeha i smrti. Ljudska narav oslobođena je od neprijateljstva s Bogom i od robovanja sotoni. Čovjek je po Kristovim ranama ozdravljen i opravdan, a slanjem Duha Životvorca obnovljen na izvornu bogolikost.⁴⁵ Obnova narušene bogolikosti, koju nikako nije mogao sam popraviti, darovana mu je besplatno u Sinu po Duhu.

Štoviše, obnova ne označava samo povratak na izvornu bogolikost, već naglašava uzvišenost čovjekova dostojanstva u Kristu. U tom smislu Drugi vatikanski sabor ističe: „Budući da je u njemu ljudska narav bila preuzeta, a ne uništena, samim time je i u nama uzdignuta na uzvišeno dostojanstvo“.⁴⁶ Na tome tragu Šaško tvrdi: „Božji dolazak u tijelu, Kristovo utjelovljenje bijaše otajstvena razmjena u kojoj je čovjek Bogu ponudio ljudsku narav koju je Bog stvorio, a grijeh zlom nagrdio, kako bismo u Kristu primili obnovljenu narav i rečeno jednostavnije – novi život. To je razlog radosti“.⁴⁷ Kao što je Sin Božji korijen novoga čovječanstva, tako je Duh Sveti onaj koji novo čovječstvo oživljuje. Narušena slika Božja je obnovljena djelom spasenja u Kristu, te dar Duha pruža čovjeku novu priliku produhovljenog pobožanstvenjenja. Čovjeku je omogućeno krenuti ispočetka slijedeći stope svojega arhetipa, Isusa Krista, kako bi po obnovljenoj bogolikosti ostvario svoj konačni cilj – eshatološku kristolikost i savršen *communio* sa svojim Bogom, uzimajući udjela na božanskomu životu.

Vrhunac Pavlove pneumatološki motivirane kristologije nalazimo u Drugoj poslanici Korinćanima u kojoj piše: „Gospodin je Duh“ (2 Kor 3, 17). Iz toga slijedi da bez djelovanja Duha Svetoga nema mogućnosti pobožanstvenjenja uz sav čovjekov napor. Samo je Bog mogao čovjeka obnoviti uzimajući ljudsku narav i afirmirajući je životom u Duhu. Početna faza obnove čovjeka u Kristu po njegovu pashalnom misteriju potrebna je osobnoga čovjekova pristanka i djelovanja u zajedništvu Crkve, koja je hram Duha Svetoga, kako bi kroz svoju zemaljsku egzistenciju čovjek prošao cjelokupni proces do potpunoga suobličavanja Isusu Kristu postajući mu sličan i vraćajući se u svoju izvornu bogolikost. Na tome tragu, Krist je čovječanstvu ostavio sakramente kao sredstva pobožanstvenjenja po kojima čovjek na najizvrsniji i najsavršeniji način silom Duha Svetoga raste na putu pobožanstvenjenja sve do eshatološke proslave u vječnosti.

---

⁴⁵ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 111–112.

⁴⁶ Drugi vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et Spes*, br. 22.

⁴⁷ Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, 8.

4. CRKVA – SLUŽBENICA POBOŽANSTVENJENJA

Pobožanstvenjenje zahtijeva izravni Božji zahvat, a utemeljeno je u djelotvornom Božjemu prebivanju u čovjeku. Ova tvrdnja vodi nas do pitanja kako i kojim sredstvima Bog dolazi prebivati u čovjeku? Centralna i dosljedna pozicija kroz povijest teološkoga promišljanja daje odgovor: Bog na poseban način konkretno prebiva u čovjeku po sakramentima Crkve.⁴⁸ Sakramenti Crkve realna su i konkretna stvarnost po kojima čovjek na najsigurniji način dolazi do intimnoga susreta s Bogom.

Uskrsnućem i uzašašćem na nebo Krist nije napustio čovjeka. On je i dalje prisutan u životu vjernika. On je, istina, tjelesno odsutan, međutim, ta odsutnost nije apsolutna. Sada spasenje čovjeku postaje vidljivo po sakramentima Crkve kojima se ostvaruje intimni susret između nebeskoga Krista i čovjeka na zemlji. Proslavljeni Krist i dalje je prisutan upravo u Crkvi. Crkva je Njegovo Tijelo preko kojega on produžuje svoju zemaljsku prisutnost te označava produžetak Utjelovljenja.⁴⁹ Na istome tragu Crnčević naglašava: „Krist u Crkvi živi po sakramentima koje joj je dao. Sakramenti su simboli Kristove utjelovljenosti u svijet i njegove spasenjske prisutnosti u Crkvi. Sakramenti su zbilje utjelovljenoga Boga“.⁵⁰ Tako preko sakramenata, koji snagom Duha označavaju Kristovu prisutnost na zemlji, čovjek ulazi u proces pobožanstvenjenja.

Crkva je od trenutka Kristova *exitusa* u nebesku slavu postala mjesto *exitusa* Duha, kao drugoga Branitelja, u svijet. Ona je konkretno mjesto očitovanja Krista i njegova spasenjskog djela radi nas ljudi i radi našega spasenja. To znači, čovjek ne može sam sebe spasiti, potreban mu je *communio*. Stoga, Šaško upozorava: „Novo stvaranje po utjelovljenju i vazmu ostvaruje se u Crkvi, zajednici, a ne snagom pojedinca i zato naše čovječstvo traži svjetlo otajstva slavja u Crkvi“.⁵¹ Novim čovjekom postaje se u krilu Crkve u kojoj je Krist na najizvršnji način prisutan i čini djelo čovjekova pobožanstvenjenja.

Krist je novi čovjek čija je novina sadržana u jedinstvu božanskoga i ljudskoga. On je novi čovjek koji svakoga čovjeka čini novim. To se događa po liturgiji koja uprisutnjuje Kristovu novinu. Kristovo djelo nije jednostavno čin koji se dogodio jednom u povijesti i tamo ostao, već ono što snagom Duha ostaje trajno prisutno u sakramentima Crkve. Isti Duh, koji je učinio utjelovljenje mogućim, djeluje i u Crkvi po sakramentima i ljude vodi do Boga. Po njima

---

⁴⁸ Usp. Daniel E. Keating, *Deification and Grace*, Sapientia Press of Ave Maria University, Naples Florida, 2007., 41.

⁴⁹ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, 2010., 63–64.

⁵⁰ Ante Crnčević, *Pobožanstvenjenje – Kristov dar čovjeku*, Živo vrelo, 13/2008., 12.

⁵¹ Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, 8.

su vjernici pozvani ući u zajedništvo s Kristovim čovječtvom, što ih ujedno sjedinjuje i s njegovim božanstvom.⁵² Stoga, Ante Crnčević kaže: „Slaviti sakramente znači iznova doživljavati dinamiku Kristova spasenjskog silaska u čovjeka i čovjekova uzdignuća u božanski život. [...] Kao što je u otajstvu utjelovljenja iz božanstva sišao (utjelovio se) u ljudsko tijelo, tako sada, po snazi Duha Svetoga, silazi u mistično tijelo, Crkvu. Oni koji su dionici mističnoga tijela, udovi Crkve, postaju dionici njegova božanskoga života“.⁵³ Dakle, nezaobilazni i temeljni korak za čovjeka kako bi stigao do neizrecivoga jedinstva s Bogom označava sudjelovanje u sakramentima koje Krist Crkvi predaje kako bi neprestance obavljala i posadašnjivala njegovo djelo spasenja u kojemu imamo pristup božanskome životu.

Posljedično, u govoru o pobožanstvenjenju centralno mjesto pridaje se upravo eklezijalnom kontekstu. Temeljni naglasak se ne postavlja u privatna mistična iskustva, već upravo u liturgiji u zajedništvu s biskupom kao centralnom mjestu čovjekova pobožanstvenjenja. Jer pobožanstvenjenje čovjeka koje je utemeljeno u Kristovu djelu spasenja ostvaruje se po sakramentima Crkve. U istom duhu Ante Mateljan podcrtava eklezijalnu ulogu pobožanstvenjenja: „Kao što je Krist otajstvo Boga i čovjeka u jednoj osobi, a spasenje otajstvo zajedništva s Bogom, tako je i Crkva otajstvena stvarnost zajedništva Boga i ljudi“.⁵⁴

Konačno, možemo zaključiti da pobožanstvenjenje nužno uključuje sakramentalnu ulogu koja se događa u Crkvi. Sakramenti su konkretna sredstva po kojima se u Crkvi događa Božje prebivanje u čovjeku. Teologije Istoka i Zapada, između snage svih sakramenata Crkve, za pobožanstvenjenje čovjeka posebno ističu ulogu krštenja i euharistije. Krštenje predstavlja početak posinjenja i pobožanstvenjenja čovjeka, dok euharistija predstavlja primarno sredstvo čovjekove neprestane participacije u Božjemu životu.⁵⁵ Navedeno ne dokida ulogu ostalih sakramenata, već samo naglašava krštenje i euharistiju kao specifikum pobožanstvenjenja. Svi sakramenti sadrže bitnu i nezamjenjivu ulogu u pobožanstvenjenju čovjeka.

4.1. POBOŽANSTVENJENJE U SAKRAMENTU KRŠTENJA

Sakrament krštenja novo je rođenje u Kristu i u tome smislu novo stvaranje čovjeka. Čovjek se spušta u vodu gotovo bezobličan i izranja poprimajući novu formu, savršenu formu Kristovu u kojoj čovjek pronalazi novi i savršeni način funkcioniranja i postojanja. Ujedinjujući

---

⁵² Usp. Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic tradition*, 12–14.

⁵³ Ante Crnčević, *Pobožanstvenjenje – Kristov dar čovjeku*, 12.

⁵⁴ Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, 65.

⁵⁵ Usp. Daniel E. Keating, *Deification and Grace*, 41–44.

se s Kristom, osoba postaje *alter Christus*. Izdižući se iz vode u kojoj je pročišćena i nanovo rođena, osoba u svojoj duši, tijelu i svim osjetima i dijelovima, u svojoj cjelokupnoj osobi i svemu što sadrži, nosi Krista Spasitelja. Izmjena u čovjeku ne označava destrukciju, već preobrazbu u kojoj Krist obnavlja sve funkcije čovjekova tijela čineći ih duhovnima i sjedinjujući ih sa sobom. Događa se takvo zajedništvo da sada Kristov zakon prevladava u pojedincu. Stoga, u sakramentu krštenja cjelokupna osoba biva obuhvaćena Duhom Kristovim i nanovo rođena sa svime što jest i što posjeduje. Uz učinke oslobađanja od istočnoga grijeha i osobnih grijeha, sakrament utemeljuje čovjeka u Kristu, obnavlja ga i dovršava kao stvoreno biće. Također, krštenje postaje korijenom i izvorom cjelokupnoga duhovnog života.⁵⁶ U tome smislu, krštenje čini čovjeka iskonskim čovjekom koji u krsnom zdencu na sebe oblači Krista na čiju je sliku stvoren i u kome pronalazi vlastiti identitet. Također, oblačenje Krista u sakramentu krštenja označava nepropadljivost i besmrtnost te sliku novoga života kojemu krštenik sada pripada, shodno Ivanovu evanđelju: „tko se ne rodi nanovo odozgor, ne može vidjeti kraljevstva Božjega“ (Iv 3, 3). Krštenik ga tako baštini već sad.

Stvarnost krštenika sadržana je u intimnome jedinstvu s Kristom u kojemu osoba po krštenju postaje slobodna od robovanja grijehu i uživa milost koju su praroditelji imali prije pada. Štoviše, novo rađanje čovjeka ne samo da vraća prvotnoj svetosti već daje čovjeku mogućnost sudjelovanja u božanskoj naravi s obzirom na to da je ujedinjen s Kristovim božanstvom. U ponovnome stvaranju krštenik oblači bijelu haljinu koja simbolizira unutarnju promjenu koja se dogodila u krštenju. Čovjek sjaji jer je u Kristu obdaren božanskim kvalitetama.⁵⁷

Pobožanstvenjenje postaje realnost za svakoga čovjeka koji u Kristu biva uzvišen i obdaren darovima koji su ispunili prvotni smisao stvaranja čovjeka na sliku Božju, sudjelovanje u božanskim kvalitetama i božanskome životu. Štoviše, tijelo onoga koji je preporođen u Kristu postaje tijelo Raspetoga.⁵⁸ Postajući dijelom Kristova Tijela, posebno se naglašava eklezijalna uloga sakramenta krštenja. Katekizam Katoličke Crkve uči: „Iz krstionica rađa se jedinstveni narod Božji, narod Novoga saveza koji nadilazi sva naravna i ljudska ograničenja naroda, kultura, rasa i spola. [...] Postavši udom Crkve, krštenik više ne pripada sebi“.⁵⁹

---

⁵⁶ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 121–124.

⁵⁷ Usp. Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic tradition*, 17–18.

⁵⁸ Usp. The Fathers of the Church, *Leo the Great Sermons*, The Catholic University of America, Washington D.C., 276.

⁵⁹ *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2014., br. 1267–1269.

Ovakvo novo rađanje omogućeno je tako što je Krist krstionici udijelio istu moć koja je učinila mogućim začće pod srcem Blažene Djevice Marije. Ista sila Svevišnjega koja je zasjenila Blaženu Djevicu Mariju kako bi nosila Krista čini vjernika obnovljenim i preporođenim. Krist daje vodi što je dao Majci. Krstionica prima snagu Duha Svetoga kako bi u sakramentu krštenja Crkva mogla darivati novi život. Shodno tome, ista snaga koja svijetu daje Krista u njegovu Bogočovještvu ujedno pobožanstvenjenjuje čovjeka. Krstionica je, poput svete Bogorodice, zasjenjena Duhom Svetim kako bi mogla rađati čovjeka na novi život u kojemu je radikalno identificiran s Kristom sve do dioništva u Njegovoj naravi.⁶⁰ Čovjek postaje novo stvorenje koje iščekuje konac vremena te mu vrata raja više nisu zatvorena.⁶¹ Bog u krštenju od njega čini novoga čovjeka, tj. od starih, izranjenih i umornih ljudi čini potpuno novu dojenčad.⁶² Stoga, krštenje označava radikalnu promjenu u životu kršćanina koja čovjeka uvodi u proces suobličavanja i identifikacije s Kristom. Čovjek je već sad uveden u ono što tek iščekuje u vječnosti – biti preporođen u Bogu.

4.1.1. KRŠTENJE KAO POSINSTVO

Dioništvo u božanskome životu u krštenju je omogućeno po milosti posinstva. Krštenik postaje po milosti što je Sin po naravi. Sin je postao čovjekom, uzeo je ljudsku narav, a da nije prestao biti Sinom. Budući da je ljudska narav nepomiješano i neodijeljeno sjedinjena s Božjom naravi u Sinu, događa se da je i svaki čovjek, jer je ujedinen s Kristovom ljudskom naravi, stvarno pobožanstvenjen. Čovjek postaje stvarnim dionikom njegova božanstva i sinovstva, a time i sin Očev i brat u Kristu.⁶³ To je cilj utjelovljenja Sina Božjega i njegova radikalnoga poniženja – uzdići čovjeka do dara sinovstva i tako čovjeka pobožanstveniti. U tome smislu, sv. Irenej zaključuje: „Riječ Božja je postala čovjek i Sin Božji sin čovječji zato da bi čovjek, pridružen Božjoj Riječi i primivši posinstvo postao dijete Božje“.⁶⁴ Tako se na najizvršnji način očituje čovjekova radikalna identifikacija s Kristom. Sin, koji je Život po naravi, uzeo je ljudsku narav kako bi čovjeku udijelio dioništvo u svojoj naravi i obnovio svakoga do baštine u Bogu. Posljedično, svaki je čovjek po milosti istinski i stvarno sin Božji, a time dionik božanske naravi.

---

⁶⁰ Usp. The Fathers of the Church, *Leo the Great Sermons*, 103.

⁶¹ Usp. Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic tradition*, 12–14.

⁶² Usp. Edward Charles Whitaker, *Documents of the baptismal liturgy*, S.P.C.K. Holy Trinity Church, London, 1970., 163.

⁶³ Usp. Maurice Fred Himmerich, *Deification in John Damascus*, 146.

⁶⁴ Sveti Irenej, *Iz rasprave Protiv krivovjerja, svetoga Ireneja, biskupa*, u: Božanski časoslov III., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 101–102.

Sinovstvo u koje je čovjek uključen događa se po snazi Duha. Duh u čovjeku djeluje i dovodi ga do sinovstva u Sinu. Čovjek po primanju Duha Sina može Boga zvati Ocem, baš kao i Sin. Nadalje, potpuni doseg Božjega posvojenja čovjeka pronalazi se u suobličavanju slici Sina njegova. Stoga, Krist je čovječanstvo obnovio tako da je uzeo ljudsku narav i kroz tu narav otkupio čovjeka. Potom, dao je čovjeku dioništvo u vlastitome sinovstvu po Duhu, sa svrhom postupne preobrazbe čovjeka u sliku Sina. Potpuna preobrazba uvijek je pridržana za vrijeme koje čovjek tek iščekuje, za vječnost, kada se Krist pojavi u svoj svojoj slavi.⁶⁵

Na temelju svega iznesenog, krštenje predstavlja temelj pobožanstvenjenja. Darovano posinstvo označava ljepotu novosti života čovjeka o kojoj Šaško ističe: „Postati Božjim djetetom u Bibliji znači nevjerojatnu oslobođenost. Odnos prema Bogu više nije odnos sluga i gospodara, nego odnos istorodnosti, a pojačan je semantikom sinovstva koje uključuje baštinu“.⁶⁶ Čovjek, dakle, u krštenju postaje baštinikom, ne svojom snagom ni svojim sposobnostima, već po dioništvu u vječnoj Riječi u kojoj pronalazi radost, nadu i istinsku slobodu dara božanskoga života.

4.2. POBOŽANSTVENJENJE U SAKRAMENTU EUHARISTIJE

Događaj utjelovljenja je ključ pobožanstvenjenja. U sakramentu krštenja događa se prvi korak ulaska u proces po posinjenju, čime osoba po milosti postaje dionikom Sinova boštva. Ipak, nije riječ o trenutku u kojemu se događa potpuno pobožanstvenjenje čovjeka, već je čovjek pozvan suobličavati se Sinu kroz cijeli život kako bi u vječnosti zasjao u punini sinovstva. Upravo je sakrament euharistije najsavršenije sredstvo u ostvarivanju nutarnje preobrazbe čovjeka, sve do punine rasta i suobličavanja Kristu i sudjelovanja u božanskoj naravi.

Po sakramentu euharistije ostvaruje se živa veza s čudesnom razmjenom koja se dogodila po utjelovljenju. Kao što je Sin uzeo ljudsko tijelo po Blaženoj Djevici Mariji, tako u sakramentu euharistije daje vlastito tijelo čovjeku za hranu sa svrhom divinizacije. Stoga, upravo po euharistiji čovjek postaje dionikom obiju Kristovih naravi, a time i dionikom božanskoga života u Sinu.⁶⁷ Uzimanje udjela u tijelu i krvi Gospodinovoj preobražava čovjeka tako da ono što prima sam postaje. To znači, osoba po euharistiji u svojem tijelu i duši nosi

---

⁶⁵ Usp. Daniel E. Keating, *Deification and Grace*, 18.

⁶⁶ Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, 7.

⁶⁷ Usp. Norman Russel, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University Press, New York, 2006., 300–302.

onoga koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja umro, pokopan i uskrsnuo. Plod blagovanja Krista jest sve intimnije sjedinjenje i postupni rast u Isusu.⁶⁸ Preobražavajući se u ono što prima, čovjek na svakome mjestu i u svakome trenutku, u duhu i u tijelu, umirući sebi, živi Kristu. Blagujući euharistiju, čovjek je sve intimnije povezan s njim i s kvalitetom života koju Bogočovjek daruje. Primajući Krista, čovjek teži sve većem nasljedovanju kako bi dostigao savršenstvo te stigao u bogolikom i neokaljanom stanju sve do dioništva u Božanskoj naravi.⁶⁹ Nije riječ o apstraktnoj ideji, već o stvarnoj participaciji osobe u tijelu i krvi Kristovoj. Svaki koji blaguje presvetu euharistiju uživa Kristovo prebivanje u vlastitoj osobi i sudjeluje u potpunome Kristovu pashalnom misteriju koji ga dovodi do eshatološke proslave.⁷⁰

Po euharistiji čovjek je suobličen Kristu. Postaje kršćansko biće koje je kristocentrično i kristoliko. Tako i Otac nebeski vidi na licu čovjeka formu svojega Sina i priznaje ga svojim preljubljenim sinom. Prema tome, čovjek više nije zaboravljen u tami, već prelazi u svjetlo. Stanuje u Bogu i biva posinjen. Primajući Krista, čovjek se u potpunosti preobražava sa svim svojim dimenzijama, osjetima i funkcijama. Ovo stvarno i konkretno jedinstvo Krista i čovjeka po blagovanju euharistijskih prilika predstavlja kristifikaciju čovjeka. Pritom preobrazba koja se događa ne mijenja Boga, već čovjek postaje poput Boga.⁷¹ Čovjek postaje poput Boga sudjelujući u svetoj žrtvi. Riječ je ponajprije o Božjemu djelu i inicijativi u čovjeku mijenjajući ga postupno u sebe samoga sve do konačnoga dioništva u božanskome životu.

Kao što Duh prebiva u čovjeku po sakramentu krštenja, tako i slavljenje euharistije čovjeka snagom Duha povezuje sa zajedništvom Oca i Sina. Po Euharistiji čovjek prima bogatstvo Božjega života te tako ona uvodi u pobožanstvenjenje.⁷² Blagujući Gospodnje Tijelo i Krv, čovjek postaje dionikom Kristove ljudske i božanske naravi. Budući da postaje jedno s Kristom, sudjelovanje u njegovoj naravi označava i sudjelovanje u Ocu i Sinu, i na taj način čovjek postaje dionikom Trojstvenoga života.⁷³ Sudjelovanje u božanskome životu označava potpuni doseg čovjekova traganja za svrhom i ispunjenjem svih svojih opravdanih traganja i težnji u životu jer jedino u Bogu ima odgovor na pitanja vlastitoga identiteta.

---

⁶⁸ Usp. Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic tradition*, 24.

⁶⁹ Usp. Filip Ivanović, *Desiring the Beautiful*, 67–99.

⁷⁰ Usp. J. Cherian, *Being Human becoming Divine: A Sacramentological Re-interpretation of Theosis on Micro-macroscopic*, Leuven, 2008., 168–169.

⁷¹ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 120–128.

⁷² Usp. Daniel E. Keating, *Deification and Grace*, 54–55.

⁷³ Usp. Donna R. Hawk – Reinhard, *Cyril of Jerusalem's Sacramental Theosis*, Peters, Saint Louis, 2013., 251.

4.3. POBOŽANSTVENJENJE U OSTALIM SAKRAMENTIMA

Svaki sakrament Crkve koji je Krist ustanovio ima ulogu u procesu pobožanstvenjenja. Stoga je potrebno ukazati na temeljne dodirne točke ostalih sakramenata s pobožanstvenjenjem čovjeka kako bismo mogli dobiti potpunu sliku djelovanja Crkve kroz njezino sakramentalno poslanje za spasenje čovjeka.

4.3.1. POTVRDA KAO SNAGA NA PUTU POBOŽANSTVENJENJA

Sakrament potvrde ili krizme spada uz krštenje i euharistiju u sakramente kršćanske inicijacije. Njegova je temeljna uloga ojačati i osnažiti krštenika darovima Duha Svetoga kako bi mogao biti pravi Kristov svjedok u ovome svijetu.⁷⁴ Drugim riječima, kako bi čovjek mogao rasti kao kršćanin prema punini pobožanstvenjenja, nužna je snaga Duha Svetoga. Stoga se ovim sakramentom ujedno potvrđuje i svjedoči sinovsko preporođenje, primljeno u sakramentu krštenja.

Po rukama biskupa i mazanju svetim uljem Duh ulazi u život krizmanika na osoban i intiman način kako bi mogao živjeti jedinstvo s Kristom i suobličavati se njemu kao svojemu arhetipu. Riječ je o trajnoj Pedesetnici, po kojoj Duh obdaruje krštenike različitim darovima kako bi mogli ispuniti Božju volju i vlastito poslanje.⁷⁵ Božja volja ponajprije je spasenje čovjeka, odnosno zajedništvo života s Bogom sve do konačnoga eshatološkog preobraženja.

4.3.2. SAKRAMENTI OZDRAVLJENJA ČOVJEKOVA POBOŽANSTVENJENJA – POMIRENJE I BOLESNIČKO POMAZANJE

Premda sakrament krštenja čovjeka oslobađa ropstva grijeha i smrti, čovjek zbog ranjene ljudske naravi ostaje sklon grijehu, što rezultira osobnim lakim i teškim ili smrtnim grijesima. Zbog toga Krist podjeljuje Crkvi vlast praštanja grijeha u sakramentu pomirenja ili ispovijedi. Ispovijed je tako sredstvo po kojemu Crkva pokorniku otpušta grijehe i vraća ga u zajednicu s Bogom i ljudima, iz koje se sam isključio, te ponovno stječe mogućnost rasti u procesu pobožanstvenjenja i pristupiti slavlju sakramenta euharistije.

Čovjek je stvoren kao slobodno biće i kao takav ima čak mogućnost slobodno se udaljiti i odbiti Božji poziv na zajedništvo. Grijeh predstavlja odlučan slom koji ne može biti popravljen samo ljudskom snagom. Grijeh donosi ozbiljne posljedice po njegov vlastiti život, ali i život u

---

⁷⁴ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1285.

⁷⁵ Usp. Panaytolis Nellis, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, 125.

zajednici vjernika, te u zajedništvu s Bogom. Ipak, Bog ne napušta čovjeka, već mu u sakramentu pomirenja uvijek iznova daje priliku za povratak kroz priznanje, pokajanje za počinjenje grijeha i skrušenu pokoru.⁷⁶ Upravo u tome pronalazimo temeljnu ulogu sakramenta pomirenja u službi otajstva pobožanstvenjenja. Riječ je o sigurnoj mogućnosti povratka Ocu i novoj prilici sudjelovanja u božanskome životu.

S tim je u vezi i sakrament bolesničkoga pomazanja. On krijepi čovjeka, duhovno i fizički, kako bi ustrajao u svojim bolima i patnjama, uvijek upućujući pogled prema vječnome životu i sudjelovanju u božanskome sinovstvu. Drugi vatikanski koncil naglašava: „Svetim pomazanjem bolesnika i molitvom prezbitera sva Crkva preporučuje bolesnike patničkom i proslavljenom Gospodinu da ih pridigne i spasi; štoviše, ona ih potiče da se dragovoljno sjedinjuju s Kristovom mukom i smrću te tako pridonesu dobru Božjega naroda“.⁷⁷ Bolesnik se u svojim patnjama suobličuje i poistovjećuje s Kristovim pashalnim misterijem. Nasljeđujući svojega Spasitelja kroz muku i smrt te ustrajući, zajedno će s njime i kraljevati u vječnome životu. Temeljna poveznica sakramenta bolesničkoga pomazanja i otajstva pobožanstvenjenja sadržana je upravo u potpunom nasljedovanju Kristova pashalnog misterija kako bi čovjek mogao na jasan način postajati sve sličniji svojem arhetipu te tako po trpljenju doći do eshatološkoga sudjelovanja u božanskome životu.

4.3.3. SAKRAMENTI ZAJEDNIŠTVA U SLUŽBI POBOŽANSTVENJENJA – SVETI RED I ŽENIDBA

Sakramenti služenja ili zajedništva označuju osobno posvećenje kroz služenje drugima. Pobožanstvenjenje u sakramentima koji su u službi zajednice označava življenje za drugoga i umiranje sebi. Dakle, riječ je o nasljedovanju Kristova zemaljskoga života u kojemu se Isus sav predao za druge potpuno umirući sebi sve do smrti na križu.⁷⁸ Nasljeđujući Krista po sakramentu svetoga reda ili po sakramentu ženidbe, osoba sudjeluje u Kristovu služenju i ljubavi prema bližnjemu te ispunja osobno posvećenje u procesu pobožanstvenjenja sve do vječnoga života u kojemu će sudjelovati u božanskome životu i uzajamnome darivanju trojstvenoga života.

---

⁷⁶ Usp. J. Cherian, *Being Human becoming Divine*, 188.

⁷⁷ Drugi vatikanski sabor, *Dogmatska konstitucija o Crkvi Lumen Gentium*, br. 11.

⁷⁸ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1534–1535.

ZAKLJUČAK

Pobožanstvenjenje čovjeka je temeljni poziv, koji je čovjek pozvan ostvariti svojim vlastitim životom. Između njegove povijesne stvarnosti i eshatološke vječnosti postoji neraskidiva nit koja je smisao pobožanstvenjenja i stvarnog dioništva na božanskom životu. Riječ je o istinskom communiju, koji se čovjeku daje u baštinu snagom istog Duha Božje ljubavi, koji imanentno povezuje osobe Presvetog Trojstva, ali i uprisutnjuje otajstva Kristova u Crkvi, darovana za spasenje ljudi. Upravo otajstvo Kristova spasenjskog djela daje čovjeku novu mogućnost sudjelovanja u božanskom životu. Uz pomoć milosnih darova Duha Svetoga u krilu Crkve, snagom svetih sakramenata, čovjek biva produhovljen, te se može uspeti na visoke stupnjeve svetosti i savršenosti kako bi nasljedovao Krista i postao kristolik. Tako u potpunosti može ispuniti Očevu volju. Stoga je krštenje polazna točka govora o pobožanstvenjenju, ali ne i završna. Milosni dar po kojemu postajemo baštinici, sinovi i kćeri Božje, nužno je životom potvrditi. Potrebno je uz vodstvo Duha Svetoga i u zajedništvu s Crkvom, stvoriti uvjete kako bi utjelovljena Riječ mogla u nama donijeti plod u svoje vrijeme (usp. Mt 13, 18–23). Zato su sveti sakramenti konkretna sredstva pobožanstvenjenja. Oni su ujedno poslanje koje nadalje prolazi kroz neprestano obraćenje, askezu, kontemplaciju, djela ljubavi, bratsku ljubav, duhovno vodstvo, rast u krepostima, stjecanje poniznosti, razboritosti, učenosti i poslušnosti te potpuno predanje Božjoj volji. Takav mentalitet života u svoje vrijeme donosi najizvrsniji plod i ključni korak koji vodi sudjelovanju u Božjem životu, a to je odricanje i umiranje sebi samome (usp. Lk 9, 23–25; Mt 10, 37–39). Samo na taj način Krist će u čovjeku uzrasti do punine Božje te s Pavlom može reći: „S Kristom sam razapet. Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist“ (Gal 2, 19b–20). Stoga, kako bi čovjek primio najizvrsniji dar - dioništvo u Božjem životu, potrebno mu je proći kroz oganj kušnji u kojima ga Bog pročišćuje za nasljedovanje Kristovog pashalnog misterija i čini dostojnim dionikom Božanskoga života. Upravo taj konačni korak predstavlja pobožanstvenjenje čovjeka.

LITERATURA

a) Izvori:

Božanski časoslov, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

Drugi vatikanski koncil: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Jeruzalemska Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2014.

Rimski Misal, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

b) Knjige:

Archimandrite George, *Theosis the true perpose of human life*, Holy monastery of st. Gregorios, Mount Athos, 2006.

Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, 2010.

Daniel E. Keating, *Deification and Grace*, Sapiientia Press of Ave Maria University, Naples Florida, 2007.

Edward Charles Whitaker, *Documents of the baptismal liturgy*, S.P.C.K. Holy Trinity Church, London, 1970.

Filip Ivanović, *Desiring the Beautiful: The Erotic-Aesthetic Dimension of Deification in Dionysius the Areopagite and Maximus the Confessor*, The Catholic University of America Press, Washington, 2019.

Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

Jared Ortiz, *Deification in the Latin patristic traditon*, The Catholic University of America Press, Washington, 2019.

Joseph Ratzinger, *U početku stvori Bog*, Verbum, Split, 2008.

John Cherian, *Being Human becoming Divine: A Sacramentological Re-interpretation of Theosis on Micro-macrocosmic*, Leuven, 2008.

Kenneth Warren Wesche, *The defense of Chalcedon in the 6th century: The doctrine of "hypostasis" and deification in the christology of Leontius of Jerusalem*, Fordham University, University Microfilms International, 1986.

Ladislav Nemet, *Teologija stvaranja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

Maurice Fred Himmerich, *Deification in John Damascus*, Marquette University, University Microfilms International, Milwaukee, 1985.

Nela Gašpar, *Teološki govor o Duhu Božjem*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

Norman Russel, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University Press, New York, 2006.

Panaytolis Nellas, *Deification in Christ: The Nature of Human Person*, st. Vladimir Seminary Press, New York, 1987.

Donna R. Hawk – Reinhard, *Cyril of Jerusalem's Sacramental Theosis*, Peters, Saint Louis, 2013.

The Fathers of the Church, *Leo the Great Sermons*, The Catholic University of America, Washington D.C.

Vladimir Loski, *Mistična teologija Istočne Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

c) Članci:

Adalbert Rebić, *Religiozno iskustvo Duha u Bibliji*, Bogoslovska smotra, 59 (1989.) 1–2.

Alfred Schneider, *Krist – Pomazanik Duhom Svetim*, Bogoslovska smotra, 59 (1989.), 1–2.

Ante Crnčević, *Pobožanstvenjenje – Kristov dar čovjeku*, Živo vrelo, 13/2008.

Đuro Hranić, *Čovjek slika Božja. Teološka antropologija Ivana Pavla II.*, Diacovensia, 1 (1993.) 1.

Đuro Hranić, *Kristocentričnost stvorene stvarnosti*, Odgovornost za život, uredili: Bože Vuleta i Ante Vučković, Split: Franjevački institut za kulturu mira, 2000.

Ivan Šaško, *Pobožanstvenjenje u svjetlu božićne liturgije*, Živo vrelo, 13/2008.

d) Online mjesta:

Vijeće HBK za nauk vjere, *Čovjek stvoren na sliku Božju – njegova veličina i poziv*, (26. 11. 2019.), na: <https://hbk.hr/dokumenti-hbk/čovjek-stvoren-na-sliku-bozju-njegova-velicina-i-poziv-vijece-hbk-za-nauk-vjere/>

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Igor Goleš, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistre teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 8. travnja 2022.

Potpis

SUMMARY

THE DEIFICATION OF MAN – CHRISTOLOGICAL, ECCLESIOLOGICAL AND PNEUMATOLOGICAL ASPECTS

The deification of human is part of anthropological truth about the dignity of man that speaks of climbing to high degrees of holiness. It finds its foundations in creation. God, communio in himself, created man in his image and with it imprinted holy thirst for unity and community which fulfills only in God up to participation in God's nature. However, sin harmed and disabled the fulfillment of God's original intention for man. Son of God incarnated with purpose of re-establishment and re-foundation of human in divine life. Taking human nature, He shared his divine nature with humans. With his paschal mystery, ascension and resurrection, Christ renewed man and showed him way he should go if a man in his freedom wants to boldly step in process of deification. In that process, Christ through power of Holy Spirit gave the Church means by which human can at the most excellent way achieve deification, sacraments. Sacrament of baptism presents foundation of deification. Through baptism man becomes son, by grace he receives what Son has by nature. New reality received in baptism man lives in ongoing participation in Eucharist meaning perfect participation in divine life. And so man living actuality sonship consuming eucharist and receiving grace of the other sacraments lives and grows more deeply in process of deification up until eschatological fulfillment, participating in divine nature.

Key words: Theosis, image of God, paschal mystery, sonship, sacraments.